

Niepubliczna Placówka Doskonalenia Nauczycieli
Przy Stowarzyszeniu Dorożli Dzieciom
Kurs kwalifikacyjny „Terapia pedagogiczna”
nr rej. Kuratorium Oświaty 5/2001

Studium przypadku dziecka z nadpobudliwości psychoruchow

(na przykądzie dziecka z Przedszkola nr 8)

Aneta Wapniarska
Elbieta Orzechowska

Praca napisana
pod kierunkiem
mgr Elbiety Tomczak

Inowrocław 2004 rok

SPIS TREŚCI

Wstęp

1. Nadpobudliwość psychoruchowa u dzieci w wieku przedszkolnym.
 - Czym jest nadpobudliwość psychoruchowa?
 - Etiologia powstawania nadpobudliwości u dzieci.
 - Prawidłowy rozwój dziecka 6 – letniego.
 - Zaburzenia w sferach funkcjonowania dziecka.
2. Metodologia badań
 - Charakterystyka zastosowanej metody: Studium indywidualnego przypadku.
 - Techniki badawcze zastosowane w procesie poznania badanego dziecka.
 - Teren badań
3. Wyniki badań
 - Charakterystyka dziecka w oparciu o obserwacje
 - Sytuacja rodzinna dziecka w oparciu o rozmowy z matką i analizę dokumentów.
4. Proponowany program naprawczy.
 - Ćwiczenia zapobiegające – niwelujące nadpobudliwość psychoruchową
 - Praca w zakresie uspołeczniania dziecka i jego funkcjonowanie w grupie.
 - Rozwijanie samodzielności wykonywania zadań
 - Doskonalenie koordynacji wzrokowo – ruchowej i sprawności manualnej.
 - Współpraca z rodziną w celu ujednoczenia oddziaływań w stosunku do dziecka.
 - Zasady postępowania z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo.
5. Podsumowanie.

Bibliografia

WSTĘP

„Każde dziecko potrzebuje
naszego zrozumienia i miłości”

D. LEGRIX

Przedszkole jest jedną z wielu instytucji działających w społeczeństwie, które powinno spełniać warunki sprzyjające rozwojowi dzieci. Jak wynika z jego założonych programowych pełni ono funkcję opiekuńczą, wychowawczą i wyrównawczą. Działalność przedszkola obejmuje także proces kształcenia i przygotowanie dziecka do nauki w szkole. Ponadto przedszkole w szerszym lub węższym zakresie pełni funkcję wspomagającą indywidualny rozwój dziecka.

Codzienna praca z dzieckiem ukazuje nam jednak liczne problemy wychowawcze, wzrasta liczba wychowanków niepokojących nas różnymi nieprawidłowymi formami zachowań. Jednym z nieprawidłowych zachowań jest nadpobudliwość, która należy do zaburzeń zachowania i emocji. W prezentowanej pracy pragniemy przedstawić studium indywidualnego przypadku dziecka z nadpobudliwością psychoruchową.

1. NADPOBUDLIWOŚĆ PSYCHORUCHOWA U DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

CZYM JEST NADPOBUDLIWOŚĆ PSYCHORUCHOWA?

Mianem nadpobudliwości psychoruchowej określa się zazwyczaj zespół objawów występujących w jednej, dwóch lub wszystkich sferach funkcjonowania dziecka: ruchowej, poznawczej i emocjonalnej. Objawami tymi są

W sferze ruchowej:

- o wyraźny niepokój ruchowy w zakresie dużej motoryki np. niemożność pozostawania w bezruchu nawet przez krótki okres czasu, chodzenie, bieganie, wymachiwanie rękoma, machanie nogami, podrywanie się z miejsca, ...
- o wyraźny niepokój ruchowy w zakresie małej motoryki ciała np. wzmożone ruchy kończyn, stukanie palcami, ...

W sferze poznawczej:

- o brak wytrwałości w wykonywaniu zadań
- o trudności w skupieniu uwagi, jej chwiejność i zależność od czynników afektywnych,
- o wzmożony odruch orientacyjny,
- o pochopność, pobieżność myślenia charakteryzująca się tym, że dziecko sprawia wrażenie jakby interesowało się wieloma rzeczami jednocześnie, co powoduje udzielanie nieprawidłowych odpowiedzi,
- o zapamiętywanie bezpośrednie i trwałe informacji różni się od dzieci, które nie wykazują cech nadpobudliwości,
- o znaczna męczliwość i związana z nią nierównomierna wydajność w pracy intelektualnej, dzieci stają się aktywne, gdy je coś zacieka, ...

W sferze emocjonalnej:

- o nieopanowanie, nieraz bardzo silne reakcje emocjonalne,
- o wzmożona ekspresja uczuć
- o zwiększona wrażliwość emocjonalna na bodźce,
- o łatwa przezorność na układ wegetatywny np. czerwienienie, pocenie się, zaburzenia snu, przyspieszone bicie serca, ...

- o skłonnoś do bijatyk, dokuczliwość, niezdyscyplinowanie wobec dorosłych, wybuchy złości niechę do podporządkowania się kolegom, brak opanowania,
- o często dzieci te są niewytrwałe w zabawach, skłonne do zniecierpliwienia nie znoszą czekania,
- o wpływają destrukcyjnie na kolegów, dezorganizują pracę w grupie, czasami nawet są zuchwałe i bezczelne, kłamliwe, niepopularne wśród rówieśników.

Główną cechą nadpobudliwości jest brak wytrwałości w działaniach wymagających zaangażowania umysłowego np. w uczeniu się oraz tendencja do porzucania jednej aktywności na rzecz innej. Dziecko jakby nagle traci zainteresowanie zadaniem przed jego ukończeniem. Często towarzyszy temu inne nieprawidłowości. Nadpobudliwe psychoruchowo dzieci mogą być lekkomyślne i impulsywne: przeszkadzają innym, stwarzają niebezpieczne sytuacje z powodu nieumiejętności przewidywania ryzyka, mają kłopoty z przestrzeganiem zasad. I choć robią to nieumyślnie, często przez dorosłych zachowania tych dzieci odbierane są jako buntownicze i celowe. Mogą one zostać odrzucone przez rówieśników, z którymi nie potrafią współdziałać. W szkole mogą nie osiągać sukcesu z powodu braku uwagi.

ETIOLOGIA POWSTAWANIA NADPOBUDLIWOŚCI U DZIECI

Etiologia nadpobudliwości psychoruchowej dotychczas nie została wyjaśniona, jakkolwiek wiadomo, że zespół ten jest zaburzeniem przekazywanym z pokolenia na pokolenie, czyli uwarunkowanym genetycznie. Objawy tego zespołu tj. nadruchliwość, impulsywność i zaburzenia koncentracji, stanowi wyzwanie dla rodziców i nauczycieli, a dla samego dziecka są niejednokrotnie dużym utrudnieniem w życiu (J. Komender). Z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej często występują specyficzne trudności w uzyskiwaniu umiejętności szkolnych, takie jak: dysleksja, dysgrafia i dyskalkulia.

Zespół nadpobudliwości psychoruchowej jest znany na świecie od 143 lat. W różnych okresach lekarze opisując charakterystyczne dla niego objawy posługiwali się innymi określeniami. W ciągu ostatnich lat w Polsce używano różnorodnych terminów do określenia tego zespołu, np.:

- o zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi,
- o zespół hiperkinetyczny wieku dziecięcego,
- o zespół nadruchliwości,
- o zespół minimalnego uszkodzenia mózgu,
- o zespół minimalnej dysfunkcji mózgu,
- o zespół zaburzeń hiperkinetyczno- odruchowych,
- o zaburzenie z deficytem uwagi i hiperaktywności.

- lekka encefalopatia,
- wczesnodziecięcy zespół psychoorganiczny,
- postać tzw. Nerwowości dziecięcej,
- deficyt uwagi,
- niespokojne dzieci,
- ZDUN- zespół deficytu uwagi i nadruchliwości.

Obecnie wg Klasyfikacji Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego używane są dwie nazwy:

- ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), czyli Zespół Nadpobudliwości Psychoruchowej z Zaburzeniami Uwagi,
- (Hyperkinetic Disorder), czyli Zespół Hiperkinetyczny.

Nadpobudliwość psychoruchowa rozumiana medycznie, oznacza zespół nadpobudliwości psychoruchowej, czyli zespół hiperkinetyczny, będący schorzeniem, mającym charakterystyczne objawy i wymagającym odpowiedniego leczenia. W dużym uproszczeniu można nadpobudliwość spowodować do odmiennej pracy mózgu, która uniemożliwia dziecku kontrolowanie swoich zachowań, a więc także kontrolowanie uwagi i ruchu. Dziecko nadpobudliwe nie ma czegoś za dużo. Ma za mało zdolności do wewnętrznej kontroli i hamowania.

Przyczyną występowania u dzieci zespołu nadpobudliwości psychoruchowej mogą być mikrouszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego powstające w okresie okołoporodowym. Zwykle u tych dzieci mikrouszkodzenia dotyczą głównie tych obszarów mózgu, które są czynnościowo związane z uwagą czy też kontrolą impulsywności np. płaty czołowe mózgu.

Ponieważ uwaga i kontrola zachowania wymaga współdziałania wielu ośrodków w mózgu, objawy nadpobudliwości mogą towarzyszyć także uszkodzeniu mózgu: okołoporodowemu, po wypadku, po zapaleniu mózgu. Dlatego więc przyczynami wystąpienia nadpobudliwości psychoruchowej mogą być czynniki: biologiczne, społeczne i emocjonalne.

Czynniki biologiczne:

Czyli takie, które uszkadzają ośrodkowy układ nerwowy w okresie przedporodowym i okołoporodowym jak i później. Należą do nich:

- choroby zakaźne przebyte w czasie ciąży,
- zatrucia ciążowe (leki, papierosy, alkohol, narkotyki),
- czynniki uszkadzające komórki nerwowe: alkohol, narkotyki,...
- urazy mechaniczne w czasie ciąży,
- niewłaściwe odżywianie przyszłej matki,
- urazy mechaniczne i niedotlenienie podczas porodu,
- poważne choroby lub urazy mechaniczne czaszki w wieku dziecięcym, np. zapalenie opon mózgowych, wypadki połączone z wstrząsem mózgu.

Czynniki społeczne:

- o napięta atmosfera domowa i nieprawidłowy styl wychowawczy,
- o przesadne wymagania rodziców i najbliższego otoczenia w tym instytucji np. przedszkola, szkoły dotyczące osiągnięć dzieci,
- o brak zaspokojenia podstawowych potrzeb psychicznych dziecka czyli miłości i bezpieczeństwa,

Czynniki emocjonalne:

- o przymus bycia ciągle aktywnym, życie wg kalendarza nawet u małych dzieci (lekcje muzyki, tenisa, języka angielskiego,...)
- o powodów bodźców, chaos, pośpiech, wszechstronny świat mediów, nadmierna konsumpcja telewizji,
- o niepokój wewnętrzny, nerwowość i zaburzenia snu.

Reasumując warto pamiętać, że objawy występujące u dziecka nadpobudliwego nie są przejawem złej woli, niechęci lub nieposłuszeństwa. Objawy te utrudniają pracę nauczycielom i życie rodzicom nie mniej niż samym dzieciom. To przecie one ponoszą konsekwencje swojej nadaktywności psychoruchowej. Dorosli pracujący z nimi, często koncentrują się przede wszystkim na swoich kłopotach, jakie pojawiają się w procesie wychowawczym. Z tego też powodu dzieci nadpobudliwe są zbyt często karcone. Silniej niż inne reagują na bodźce zewnętrzne i wewnętrzne, mają więc kłopoty z koncentracją uwagi. Należy pomóc im bez zniecierpliwienia i gniewu. Jedynie wyrozumiałość postawa dorosłych wobec dzieci nadpobudliwych i zrozumienie ich trudności pomogą odnieść sukces wychowawczy.

PRAWIDŁOWY ROZWÓJ DZIECKA 6- LETNIEGO

Podstawą kształtowania się dziecka i rozwoju jego osobowości jest prawidłowy rozwój mowy, a co za tym idzie rozwój myślenia, gdy oba te zjawiska idą ramię w ramię. U małego dziecka myślenie ma charakter konkretno- obrazowy i posługuje się ono tylko tego typu słownictwem. Wraz z bogaceniem zasobu słownictwa w pojęcia abstrakcyjne rozwija się także myślenie abstrakcyjne. Dzięki rozumieniu mowy człowiek poznaje otaczający go świat, dzięki umiejtności mówienia jest w stanie wyrazić swoje uczucia i spostrzeżenia. Umiejtność mówienia i rozumienia tekstów słownych umożliwia kontakty międzyludzkie. Często kontakty werbalne dziecka z otoczeniem przyspieszają rozwój, doskonalą wymowę, bogacą słownictwo, uczą prawidłowego stosowania zasad gramatycznych, właściwego posługiwania się melodią języka, rytmem i akcentem mowy, które to składniki stanowią prawidłowy obraz mowy. Często opóźnienie rozwoju mowy dziecka lub jej

zaburzenia występują w przypadku zaniedbania środowiskowego (brak opieki nad mową dziecka) i brak wzorców do naśladowania (np. głuchoniemi rodzice) lub nieprawidłowy wzorzec (np. rodzice z wadami wymowy, jękający się lub mający wymowę gwarową). Poprawne myślenie, rozwój społeczny i prawidłowy rozwój dziecka świadczy o jego dojrzałości do podjęcia nauki szkolnej, a szczególnie nauki czytania i pisania.

Dziecko 6-letnie znajduje się w okresie swoistej mowy dziecięcej, który trwa od około 3 roku życia do 7. Absolwent przedszkola, teoretycznie biorąc ma mowę w pełni ukształtowaną pod względem fonicznym, dysponowałby dużym zasobem słownиковym i poprawnie budował zdania z punktu widzenia logiki, gramatyki i składni. Powinien mówić nie tylko poprawnie i z sensem, ale też w właściwej intonacji (akcent, rytm i melodia mowy). 6-latkowie mają już mniej problemów z wymową grup spółgłoskowych, zwłaszcza w różgłosie.

U 5-latków pamięć i uwaga przekształcają się z mimowolnej w dowolną dzięki temu dziecko zapamiętuje dokładniej zasłyszane treści, chętniej uczy się piosenek i wierszy.

Dziecko w późnej fazie wieku przedszkolnego, czyli wieku 5,5 – 7 lat (Jugowar B.) zbierając nowe doświadczenia i poznając świat potrafi świadomie uczyć się, dążyć do zdobycia wiedzy. Jest to możliwe dzięki większej zdolności do skupienia uwagi i koncentracji. Dziecko potrafi samo postawić sobie cel, zaplanować sposób jego osiągnięcia i dążyć do jego realizacji.

Dziecko w starszym wieku przedszkolnym nadal żywo interesuje się swoim otoczeniem: roślinami, zwierzętami, ludźmi, ich pracą... Wskutek poszerzania się wiedzy dziecka o swoim bliższym i dalszym środowisku zmienia się charakter zabawy. Repertuar zabaw poszerza się o gry umysłowe i ruchowe z pewnymi regułami, którymi skrupulatnie przestrzegają.

Wyraźnie widać wzrost samodzielności i uspołeczniania dziecka. Staje się ono lepiej przystosowane do działania w grupie rówieśniczej.

6-latek potrafi zapanować w większym stopniu nad impulsami i kontrolować własne zachowanie, dostosowując je do sytuacji. Zaczynają się rozwijać uczucia wyższe – społeczne i estetyczne.

Rozwój fizyczny 6-7 latka (charakterystyka):

- o mała wytrzymałość na wysiłek fizyczny, męczy je jednostajna pozycja i monotony ruch, podatne na powstawanie wadliwej postawy ciała;
- o następuje wydane usprawnienie dłoni i palców, co przejawia się w lepszej sprawności przy rysowaniu, manipulowaniu małymi przedmiotami, wycinaniu, majsterkowaniu, szyciu,...
- o ruchy mięśni są już całkowicie swobodne, choć rozwój układu kostno – mięśniowego nadal trwa;
- o wyrzynają się zęby stałe;
- o następuje doskonalenie układu nerwowego, co powoduje bardziej skoordynowane ruchy i mniej impulsywne działania;
- o zdolność dłuższej koncentracji uwagi na odbiorze bodźców zewnętrznych;
- o szybszy rozwój procesów pobudzania i hamowania co widać w dynamice i aktywności psychoruchowej dziecka.

Rozwój umysłowy 6 –7 latka (charakterystyka):

O poziomie rozwoju umysłowego dziecka decyduje:

1. Sposób odbioru przez nie wręcz i spostrzeżeń

- o wzrost umiejętności rozróżniania dźwięków i odcieni barw;
- o spostrzeganie zmienia się z ogólnikowego, schematycznego i globalnego w zdolność spostrzegania poszczególnych części i łączenia ich w sensowną całość;
- o 6 –latek ogląda i opisuje obrazki: początkowo wylicza osoby i opisuje obrazki, w następnym etapie opisuje obrazek, wymieniając czynności osób i proste stosunki przestrzenne między przedmiotami kolejna faza rozwoju to interpretacja obrazka, jego logiczne powiązanie w całość, dziecko stara się zrozumieć sens obrazka, co przejawia się w licznych pytaniach;

2. Stan procesów orientacji w czasie i przestrzeni:

- o używa terminów określających stosunki czasowe (między chwilą aktualną, a przeszłością, przyszłością i długością trwania różnych czynności) związane z jego bezpośrednim doświadczeniem i trybem życia;
- o orientuje się w najbliższej okolicy i prawidłowo ocenia wielkość nieznanych od siebie oddalonych przedmiotów;

Na zaburzenia rozwoju orientacji przestrzennej może wskazywać

- o niedokładne odtwarzanie prostych kształtów (linii równoległych i skośnych, kątów, stycznych, przecięcia, zamknięcia,...);
- o nieumiejętność uchwycenia prawidłowych proporcji między elementami i figurami;
- o wadliwa reprodukcja poobrazowania figur np. dziecko rysuje figury odwrócone;
- o nieumiejętność organizacji płaszczyzny kartki np. skupienie rysunku w samym rogu lub nadmierne rozproszenie elementów na papierze;

3. Jakości pamięci mowy i myślenia:

PAMIĘĆ :

- o dzieci młodsze nie potrafią zapamiętać czegoś, po to aby to później odtworzyć 6-7 latki potrafią już po jednorazowej ekspozycji 10 – 15 przedmiotów lub obrazków odtworzyć około 7 z nich;

MYŚLENIE I MOWA:

- o dziecko 6 – 7 letnie mówi już nie tylko o aktualnie wykonywanej czynności, ale też relacjonuje minione przeżycia, jego opowiadania, opisy i wyjaśnienia ujawniają postępek w logicznym myśleniu;
- o dziecko osiągnąwszy dojrzałość szkolną swobodnie i sprawnie posługuje się mową potoczną, w wypowiedziach poprawnie stosuje różne schematy składniowe, posługuje się zdaniami pojedynczymi i złożonymi, z łatwością potrafi porozumiewać się z otoczeniem, przekazując mu swoje myśli, pragnienia, pytania oraz słownie wyrażając swoje uczucia. Przeciętny zasób słów 6 – latka, którymi posługuje się w mowie potocznej to około 2442 do 2812 wyrazów, a 7 – latka 2960 do 3182 słów;
- o w miarę doskonalenia się zdolności analizy i syntezy w spostrzeganiu przez dziecko zjawisk i przedmiotów oraz umiejętności uogólniania ich właściwości postępuje proces tworzenia pojęć, dziecko określa przedmioty podając do czego służą i klasyfikuje je głównie w oparciu o konkrety;
- o lepiej przewiduje skutki własnego postępowania i dalsze zmiany sytuacji ;
- o rozwój mowy wynika z rozwoju myślenia, dziecko ujmuje zjawiska ogólnie (np. ocenia wielkość przedmiotu, jego miarę, ciężar);
- o w zadaniach i podczas innych zajęć coraz bardziej celowo dokonuje pewnych operacji logicznych;
- o w wypowiedziach ujmuje różne związki i stosunki (zewnętrzne i logiczne stosunki celowe, przyczynowo – skutkowe);
- o zaczyna rozumieć zasady stałości masy w konkretnych sytuacjach;

Rozwój uczuciowy i społeczny:

W zakresie rozwoju uczuć

- o rozwój uczuć wyższych : intelektualnych (np. ciekawość poznawcza i radość z zaspokajania jej); społecznych (np. sympatia, współczucie, zadowolenie z uznania społecznego) i estetycznych;
- o zmniejszenie częstości i nasilenia negatywnych emocji (np. zazdrości, poczucia niepewności, ośmieszenia, wybuchów złości i gniewu);
- o obniżenie się uczucia strachu;
- o 7 – latek obawia się jeszcze duchów i straszydeł, ale często potrafi opanować swój lęk i zdaje sobie sprawę z jego irracjonalności;

W zakresie uspołecznienia się dziecka:

- o lepsze współdziałanie i porozumiewanie się z ludźmi, z przyjaciółmi i kolegami;
- o czynnie uczestniczy w zabawach zespołowych, częściej przestrzega ustalonych reguł;
- o znaczne zmniejszenie postaw egoistycznych, nietolerancji, agresji i wrogości;
- o radzi sobie w prostych codziennych sytuacjach np. dokonanie zakupów;
- o formułuje cztery główne cechy samodyscypliny dziecka tj. liczenie się z potrzebami i korzyściami innych osób, dobrowolne posłuszeństwo, odporność na trudności i niepowodzenia, przedsięwzięcia i aktywność w podejmowaniu trudniejszych przedsięwzięć, ale na miarę możliwości dziecka.

ZABURZENIA W SFERACH FUNKCJONOWANIA DZIECKA.

Zaburzenia w sferze ruchowej u dzieci nadpobudliwych; objawy i metody postępowania.

Wzmożona potrzeba aktywności ruchowej wyraża się w ekspresji ruchowej. Widoczna jest znaczna aktywność ruchowa w zakresie dużej i małej motoryki np. niemożność pozostania w bez ruchu nawet przez krótki okres czasu, wymachiwanie rękoma, podrywanie się z miejsca, chodzenie, bieganie lub podskakiwanie. Zachowaniom typu ekspresywnego może towarzyszyć też niepokój ruchowy. Polega on na tym, że dziecko nieustannie wykonuje stałe ruchy dookoła własnego ciała, np. obgryza paznokcie, skubie skórki, obgryza rękawy koszuli, postukuje o łódkę, macha nogami, potrąca innych, kręci się w wierzce zmieniając pozycję ciała. Często dzieci nadpobudliwe stają się mimowolnie sprawcami zamieszania i niepokojów podczas zabaw i podczas pracy wymagającej skupienia np. wychodzą na środek sali, biegają potrącając innych.

Zachowania takie nie są wyrazem ich złej woli czy też odmowy posłuszeństwa wobec osób dorosłych lecz sposobem zaspokojenia dużej potrzeby ruchu.

Aby pomóc dziecku z nadpobudliwością psychoruchową, należy stworzyć dziecku okazję do ruchowego wyładowania siły. Zaleca się więcej ruchu niż pozostałym dzieciom np. w lecie jazdę na rowerze, spacer, grę w piłkę, a zimą jazdę na sankach, łyżwach, nartach. Rodzice powinni zadbać by ich dziecko ucieszczało na zajęciach typu: pływanie, biegi, gimnastyka. W pracy z tymi dziećmi należy używać gier wymagających aktywności ruchowej np. wyścigi, rzucanie piłkami do celu i stwarzanie sytuacji chwilowego choćby ruchu. W sytuacjach, gdy dziecko przykłada się do wykonywania czynności, aby móc jak najszybciej przejść do innego zajęcia można zaproponować rozmowę o tym co akurat wykonało. Zainteresowanie opiekuna pomoże mu wytrwać w rozpoczętej czynności i dokończyć ją.

Zaburzenia w sferze emocjonalnej; objawy i metody postępowania.

Dzieci nadpobudliwe mają często nieopanowane, nieraz bardzo silne reakcje emocjonalne. Cechuje je wzmożona ekspresja uczuć, zwikszoana wrażliwość emocjonalna na bodźce otoczenia i łatwa przełęczliwość na układ wegetatywny np. czerwienienie, pocenie się, Dzieci z zaburzeniami w sferze emocjonalnej są gwałtowne i nieopanowane w swoich reakcjach. Są skłonne do wybuchów złości i bijatyk. Szybko się niecierpliwią nie znoszą czekania, są niewytrwałe w zabawach. Reagują nieproporcjonalnie do bodźców, cechuje je zmienność nastrojów, łatwo przechodzą od płaczu do śmiechu. Trzeba mieć świadomość, że dzieci nadpobudliwe psychoruchowo odbierają więcej bodźców niż przeciętne dziecko, odbierają je z określonej siły adekwatnie do tej siły odpowiadają. Dziecko o obniżonym progu wrażliwości rejestruje bodźce niedostrzegalne przez innych (Kozłowska A.). Reakcje dziecka są gwałtowne i nieadekwatne do siły bodźca, a kiedy jest karcone lub karane czuje się niesprawiedliwie osłdzone i pokrzywdzone.

Aby pomóc tym dzieciom należy spokojnie reagować i dopiero wówczas gdy opadną emocje dziecka i nasze, porozmawiać z nim o minionej sytuacji. Powinniśmy tak też stwarzać w domu atmosferę rodzinną, aby je wyciszyć. Nie należy karać dziecka w żadnej formie, trzeba spróbować mu pomóc bez gniewu i zniecierpliwienia. Wyrozumiałość postawa dorosłych i zrozumienie jego trudności pozwalają na pozytywne zmiany zachowania dzieci.

Zaburzenia w sferze poznawczej; objawy i metody postępowania.

Częstym objawem u dzieci nadpobudliwych psychoruchowo są trudności w koncentracji uwagi. Nie potrafią się skupić na zadaniu i rozpraszać inne dzieci. Ogólnie przyjęte normy mówią: dziecko 3, 4 letnie potrafi się skłentrować na zadaniu do 10 minut, dziecko 5,6 letnie może skłentrować

się do około 15, 20 minut. Dzieci nadpobudliwe charakteryzuje w sferze poznawczej: brak wytrwałości w wykonywaniu zadań, trudności w skupieniu uwagi, wzmożony odruch orientacyjny, pochoptność, pobieżność myślenia, dziecko sprawia wrażenie jakby interesowało się wieloma rzeczami naraz, chwiejna uwaga, duża męczliwość intelektualna, różnice od norm zapamiętywanie bezpośrednio i trwałości pamięci..

Aby pomóc dziecku nie należy przerywać rozpoczętej przez nie czynności, ewentualnie uprzedzić, że za chwilę będzie musiało skończyć zadanie. To pomoże wychowankowi przyswoić zasadę „powiniennem zakończyć to co zacząłem”. Należy usuwać z zasięgu wzroku dziecka zbędne zabawki, ograniczać bodźce wzrokowe. Zapewnić mu plan dnia, w którym pewne czynności powtarzają się codziennie o tej samej porze (posiłki, zabawa, spacer, sen, ...). Stały rytm dnia jest czynnikiem porządkującym czynności dziecka i wyrabiają nawyki. Motywować dziecko tzn. zaobserwować sytuację, w których dziecko potrafiło skoncentrować się na zadaniu i pochwalić je właśnie w tym momencie.

2. METODOLOGIA BADAŃ

CHARAKTERYSTYKA ZASTOSOWANEJ METODY: STUDIUM INDYWIDUALNEGO PRZYPADKU.

Metoda indywidualnych przypadków rozwinęła się w pierwszej połowie XX wieku w Stanach Zjednoczonych, a później była przenoszona na grunt wielu europejskich krajów. „Podstawowym jej celem jest możliwości pełne poznanie i ocena rozwoju jednostki, aktualnego poziomu tego rozwoju i podjęcie odpowiedniego działania zmagającego je, jeśli się nie stwierdza określonych zaburzeń, albo postępowania korekcyjnego, naprawczego w przypadku stwierdzenia dewiacji psychospołecznych” (Janeczko R.). Osoba pracująca metodą indywidualnych przypadków musi posiadać umiejętność rozpoznawania i naukowej interpretacji różnorodnych sytuacji i zjawisk społecznych.

J.F. Jongh stawia następujące wymagania osobie pracującej z daną jednostką:

- o głębokiego zrozumienia podstawowych potrzeb człowieka i jego reakcji na ich niezaspokojenie;
- o znajomość rozwoju psychosocjalnego człowieka w dzieciństwie, wieku młodzieńczym i starszym;
- o znajomość psychologii stosunków międzyludzkich, praw wzajemnego oddziaływania jednostki na jednostkę;
- o znajomość zjawisk psychopatologii i konsekwencji, które płyną z nich dla socjoterapii.

Metoda indywidualnych przypadków to przede wszystkim praca z jednostką, ale niemożliwe jest wyizolowanie tej osoby ze społeczeństwa. Współpraca musi dotyczyć także: rodziny, środowiska przedszkolnego i rówieśniczego.

TECHNIKI BADAWCZE ZASTOSOWANE W PROCESIE POZNANIA BADANEGO.

W celu poznania badanej jednostki stosuje się rozmaite techniki. „Techniki badań to czynności praktyczne, regulowane wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie sprawdzonych informacji i faktów” (A. Kamiński).

Główną techniką badawczą w metodzie indywidualnych przypadków jest: wywiad środowiskowy, rozmowa, obserwacja, analiza dokumentów i charakterystyka.

Wywiad środowiskowy- opiera się na bezpośrednim kontakcie z badanym np. w jego domu rodzinnym. Osoba badająca styka się z rodziną i najbliższym

otoczeniem jednostki, uzyskując odpowiedzi na nurtujące ją pytania od ródła. Notując odpowiedzi badający konfrontuje je, rejestrując jednocześnie spostrzeżenia dotyczące warunków życia badanego.

Rozmowa- materia uzyskiwany w rozmowie odnosi się bezpośrednio do aktywności osoby badanej i cechuje go indywidualna perspektywa ujmowania. Ma wiele cech wspólnych z wywiadem. Główną cechą tej metody stanowi to, że w rozmowie bierze udział tylko osoba badana, a w wywiadzie także osoby z jej środowiska.

Obserwacja- to działanie zamierzona, planowa i systematyczna, angażująca tylko badającego. Spełnia ona szereg warunków, a mianowicie musi być wierna, obiektywna, wyczerpująca i wnikliwa.

Analiza dokumentów- polega na umiejętności krytycznej oceny badanego dokumentu. Dokument to każda rzecz mogąca stanowić źródło informacji, na podstawie której można wydawać uzasadnione sędzi o ludziach. Do dokumentów zalicza się orzeczenie lekarskie, orzeczenia psychologów, prace dziecka wykonane w domu i przedszkolu, rysunki, fotografie i inne. Analizę psychopedagogicznych dokumentów można rozpatrywać w trzech wariantach:

- dla poznania szeregu cech osobowości badanego (np. twórczość malarska, pamiętniki...)
- dla poznania postawy i opinii dziecka,
- dla poznania dróg i sposobów myślenia dziecka (w pracach, gdzie konieczna była sztuka logicznego myślenia i umiejętności).

Charakterystyka – głównym jej zadaniem jest sprzyjanie lepszej organizacji procesu wychowania , umożliwiająca zachowanie ciągłości w pracy wychowawczej, w przypadku gdy np. dziecko zmieni przedszkole. Zawiera ona wiedzę o dziecku, jego zachowaniu się, postępkach w nauce, warunkach domowych i inne.

Istnieją pewne zasady opracowywania charakterystyk, tj.: obiektywizm, terminologia naukowa, wypuklenie istotnych cech, wskazanie możliwości rozwojowych, ukazanie struktury osobowości i geneza analizowanych cech.

TEREN BADAŃ

Dogłębne poznanie badanego dziecka wymaga od badacza przeprowadzenia badań na terenie jego funkcjonowania. Terenem naszych badań będzie więc Przedszkole nr 8 w Inowrocławiu. Do placówki tej uczęszczają dzieci z osiedla Piastowskiego i okolic w wieku od 3 do 7 lat.

W roku szkolnym 2003/ 2004 placówka liczy 10 oddziałów: dwie grupy 3- latków, trzy grupy 4- latków, dwie grupy 5- latków i trzy grupy 6- latków. Oprócz nauczycieli prowadzących poszczególne grupy, w placówce zatrudnione są logopeda, specjalistka z zakresu Metody Dobrego Startu, rehabilitant ruchowy, nauczyciel języka angielskiego i nauczyciel tańca. Ich obecność jest korzystna dla dzieci ze względu na prowadzoną terapię logopedyczną i rehabilitacyjną w czasie pobytu dzieci w przedszkolu, dla nauczycieli, bo są dla nich wsparciem, a także dla rodziców, gdy zwalniają to ich z dojazdów do różnych poradni. Pozostałe specjalistki rozwijają zainteresowania i wspierają wszechstronny rozwój dzieci.

Działania naszej placówki ukierunkowane są na współtworzenie przedszkola przyjaznego, ciekawego, otwartego, w oparciu o osiągnięcia związane z wdrażaniem do praktyki najbardziej wartościowych koncepcji edukacyjnych, z poszanowaniem indywidualności dziecka, przy pełnej akceptacji środowiska rodzinnego.

Jako nauczyciele wyrażamy jednak pogląd, że pomimo wielu starań placówka oświatowa nie może zastąpić rodziców w wychowaniu dziecka, a tym bardziej dziecka z zaburzeniami. Możemy ich wspierać i dzielić się naszą wiedzą i doświadczeniem. Zatem doskonałym własnym warsztatem pracy, ciągle poszukujemy nowych sprawdzonych rozwiązań i wskazówek do pracy z dzieckiem, oraz najlepszych form współpracy z rodzicami w celu wspólnych oddziaływań. Zadowolenie dzieci i ich rodziców wyznaczają sens naszej pracy.

3. WYNIKI BADAŃ

CHARAKTERYSTYKA DZIECKA W OPARCIU O OBSERWACJĘ

Badanym dzieckiem jest chłopiec 6 – letni, uczęszczający do grupy 6- latków z jednorocznym oddziaływaniem. W oparciu o poczynione obserwacje możemy stwierdzić, iż chłopiec chętnie przebywa w grupie przedszkolnej. Jednak wykazuje duże problemy w zakresie podporządkowywania się pewnym ustalonym normom i zasadom w grupie oraz współdziałania z rówieśnikami w trakcie zabaw i wykonywania zadań.

Wymaga nieustannej uwagi i korekt zachowania. Jest nadpobudliwy, ma trudności z koncentracją uwagi. Bywa agresywny, gwałtowny i nieprzewidywalny, kopie i popycha kolegów czasem bez powodu. Zazwyczaj nie kontroluje wyrażania złości, nie panuje nad własnymi emocjami. Rzadko przestrzega zasad i norm obowiązujących w grupie. Łatwo wchodzi w konflikty, jest najczęściej inicjatorem bójek lub brzydkich wygłupów, krzyczy, nie szanuje praw i własności innych osób.

Jest w ciągłym ruchu, kręci się w wierci, odchodzi od posiłków, biega po sali potracając inne dzieci, stwarzając pewne zagrożenie dla siebie i innych. Jest sprawcą wielu przykrych zaistniałych zdarzeń. Po zwróceniu uwagi przez nauczycielkę nie okazuje skruchy, jest zbuntowany lub obrażony, często manifestując swoją złość rzuca się na podłogę, kopie jakiś przedmiot lub rzuca zabawkami. Mimo swoich zachowań nie jest odrzucony przez grupę, wręcz przeciwnie dla wielu kolegów jest wzorem do naśladowania, idolem, przywódcą.

Na ogół bierze udział w proponowanych zajęciach, lecz wrywa się do odpowiedzi nie czekając na swoją kolej, ale odpowiada sensownie, działając do pewnego momentu, potem okazuje zniecierpliwienie, rzuca pracę, chce zajść się czymś nowym lub biegać po sali. Lubi słuchać pochwał jest to jedna z zachowań do dalszej pracy lecz nie na długo.

Chłopiec jest zainteresowany otoczeniem, wypowiada się w miarę pełnymi zdaniami, zakres wiadomości stosunkowo szeroki, opowiadając o obrazku zauważa główne jego elementy i szczegóły. Słuchając opowiada, bajek jest nieuważny i dlatego zapytany o ich treść nie zawsze odpowiada poprawnie, co wskazuje na brak koncentracji uwagi. Z rozpoznawaniem liter nie ma problemu, czyta poprawnie, radzi sobie z wiązaniem przyczyn i skutków, potrafi złożyć obrazek z części. Zna cyfry w zakresie 10, potrafi przeliczyć elementy zbioru w zakresie 10, dość dobrze dodaje i odejmuje. Rozpoznaje i nazywa figury geometryczne. Ma niewielkie kłopoty z orientacją w schemacie własnego ciała i w przestrzeni.

Jego ulubioną zabawą jest budowanie z klocków. Prace plastyczne są chaotyczne, nieestetyczne, ubogie w szczegóły, używa najczęściej ciemnych kolorów. Sprawno – grafomotoryczna obniżona. Jest sprawny ruchowo, lubi ćwiczenia gimnastyczne, lecz szybko się dekoncentruje i jego zachowanie zakłóca ich przebieg.

SYTUACJA RODZINNA DZIECKA W OPARCIU O ROZMOWY I ANALIZY DOKUMENTÓW

Badany chłopiec pochodzi z rodziny pełnej. Sytuacja materialna rodziny jest dość dobra. Matka dziecka nie pracuje. Chłopiec ma starszego o osiem lat brata, jego zachowanie i rozwój nie budzą zastrzeżeń.

Na podstawie rozmowy z rodzicami wiemy, że dostrzegają oni niepokojące zachowania dziecka (nadpobudliwość, agresję, skłonność do wybuchów złości, nieposłuszeństwo wobec matki). Matka podkreśla swój bezradność wobec zachowań syna, chłopiec jej nie słucha, często okazuje jej swoją złość. W domu również jest bardzo ruchliwy, pobudzony, hałaśliwy, najlepiej skupia się podczas oglądania bajek i gry na komputerze.

Matka stwierdza, że autorytetem dla chłopca jest jego ojciec, wobec niego nie okazuje nieposłuszeństwa oraz brata, z którego chciałby brać przykład.

Oboje rodzice starają się zorganizować wiele wspólnych zabaw, wypraw wymagających aktywności ruchowej, podczas których chłopiec ma okazję do rozładowania nadmiaru swojej energii. Ponadto rodzice chętnie uczestniczą w życiu przedszkolnym, otwarcie słuchają różnego rodzaju sugestii i wskazówek w celu wspólnych oddziaływań na dziecko.

Po konsultacji z rodzicami, chłopiec został skierowany na badania do Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej w Inowrocławiu, jest w trakcie oczekiwania na diagnozę.

Analizy rysunku pt. „Moja rodzina” dokonaliśmy na podstawie testu „Szczera mowa obrazami”.

Chłopiec do narysowania pracy użył dwóch kolorów: czerwonego i zielonego. Jako pierwszego narysował swojego brata Kamila, kolorem czerwonym. Obok niego narysował swojego ojca, kolorem zielonym. Te osoby są postaciami centralnymi na rysunku. W następnej kolejności narysował matkę i siebie jako postaci marginalne, umieścił je na dole rysunku. Te osoby również są w kolorze zielonym.

W postaci brata można zauważyć następujące szczegóły: usta, uszy, dłoń i włosy. Ojciec jest największą postacią na rysunku, ma duże oczy i usta, ma również dłoń. Matka nie ma ust, dłoni i pozostałych szczegółów postaci ludzkiej. Siebie narysował w postaci dużej głowy.

Na podstawie powyższych informacji dotyczących analizy rysunku wnioskujemy, że:

- kolorystyka rysunku wskazuje, że chłopiec ma potrzebę kontaktów z innymi, rozładowania własnych problemów psychicznych, kłopotów emocjonalnych,

- narysowanie postaci brata i ojca, jako największych na rysunku może wskazywać, że są to osoby ważne dla chłopca,
- w postaci brata chłopca występuje najwięcej szczegółów, co może wskazywać, że ma on najlepszy kontakt w rodzinie z nim,
- postać matki jest małoznaczna na rysunku, chłopiec jest w oddaleniu od niej, co może wskazywać na nieprawidłowe relacje między nim a matką

Rodzice chłopca współpracują z nauczycielkami z grupy podjęli się realizacji prowadzenia w domu niektórych zaproponowanych zabaw terapeutycznych.

Poniżej prezentujemy proponowany przez nas program naprawczy dla badanego chłopca.

4. PROPONOWANY PROGRAM NAPRAWCZY

WICZENIA ZAPOBIEGAJĄCO – NIWELUJĄCE NADPOBUDLIWOŚĆ PSYCHORUCHOWĄ.

Zabawy relaksacyjne- mogą być oparte na kontakcie dotykowym np. masaże. Ich zaletą jest uspokojenie, rozluźnienie dziecka, wprowadzenie go w stan relaksu, przekazanie mu pozytywnych emocji i uczuć, umożliwienie wymian energetycznych (dawanie, odbieranie).

o Przykładowe zabawy z elementem masażu:

- „Masaż”- uczestnicy siedzą w kole, jedno za drugim i kładą sobie ręce na ramionach, a następnie zgodnie z instrukcją prowadzącego zaczynają lekko masować sobie nawzajem barki i ramiona lekko pukając palcami („pada deszczyk”), następnie ugniatają miękko barków („ ugniatamy ciasto”) a na końcu uderzają kantami szybko pocieranych o siebie dłoni („ tnośnie”). Następnie zmiana kierunku siedzenia w kole, kontynuacja zabawy.
- „Rolnik” – ustawienie w parach, jedna osoba leży na brzuchu, druga wykonuje odpowiednie ruchy zgodnie z podawanymi przez prowadzącego fabułą
... Pewnego razu rolnik wyszedł na pole i postanowił je zaorać (ruchy krawędziami dłoni); następnie zasiał (lekkie pukanie palcami); później zagrabił (lekkie drapanie palcami obu dłoni po plecach kolegi); postanowił jeszcze wykopać kilka dołków (lekkie szczypanie); inne ruchy według osoby prowadzącej.
- „Mój ulubiony kwiat” (imaginacja) – uczestnicy kładą się na podłódze, zamykają oczy, zwracamy szczególną uwagę na odprężoną pozycję. Prowadzący przy dźwiękach muzyki relaksacyjnej mówi:
... Wyobraźmy sobie, że świeci słońce, jest ciepło, letni dzień. Idziemy drogą mijając pola, łąki i ogrody. Dostrzegamy tam swój ulubiony kwiat. Dokładnie mu się przyglądamy: odydże, liściom, pątkom i ich kolorowi, wnętrzu pąku. Teraz odkładamy go na bok i malujemy w wyobraźni swój ulubiony kwiat (ok. 30 sekund). Teraz łączymy się z nim i powoli otwieramy oczy. Wstajemy zwijając się w kłębek, przewracając się na

prawostronnie, a następnie podnosisz się do pozycji na kolanach. Powoli wstawiamy na równe nogi otwierając się z tej pozycji jak kwiat, który puszcza pędy z ziemi, a potem rozwija swoje kwiatki...

Dziecko opowiada: jak wygląda jego ulubiony kwiat, jak się nazywa, gdzie go znalazł, jaki był w dotyku, jak pachniał.

- „Pozycja Cook’a” (wg metody Dennisona) – dziecko kładzie się wygodnie na materacu, nogi skrzyżowane w kostkach, lewą dłoń umieszcza pod prawą ręką, a prawą pod lewą, język na podniebieniu, oczy zamknięte. Przy dźwiękach muzyki relaksacyjnej dziecko odpręża się, relaksuje.

- „Zrelaksuj się”, – trening autogenny

Dziecko kładzie się na podłodze, zamyka oczy. Prowadzący spokojnym głosem zaczyna mówić: „Wyobraź sobie, że leżysz na plaży. Piasek jest ciepły, świeci słońce, fale uderzają o brzeg. Ktoś bardzo łagodnie posypuje ci ciepłym piaskiem, który opada na twarz, policzki, szyję, opływa na kark i ramiona. Jesteś całkowicie rozluźniony, pod plecami czujesz ciepły piasek, czujesz jak grzeje słońce. Twój umysł odpoczywa. Jest ci bardzo dobrze.

- Mandale jako środek terapeutyczny.

Obrazki mandale stanowią ważny element praktyk terapeutycznych i wielu programów szkolnych. Malowanie tych obrazków działa na dzieci bardzo uspokajająco, pozwala im się odprężyć, a jednocześnie doskonali zdolności koncentracji uwagi. Można powiedzieć, że dziecko tworzy mandale, a równocześnie one niejako tworzą dziecko. Takie oddziaływanie wynika ze szczególnej formy tych obrazów, mają one mianowicie kształt koła, z którego środka biorą swój początek przeróżne motywy geometryczne. Obrazy mandale malujemy w ten sposób, że albo zmierzamy od okręgu do środka koła, albo podążamy od środka w stronę okręgu. Formą najbardziej efektywną i przyjmowaną przez dzieci z aplauzem jest malowanie przy blasku świec i dźwiękach muzyki np. szumie fal, odgłosach lasu, itp. Malując systematycznie mandale zauważamy, że dzieci się wyciszają, są bardziej zaangażowane i skoncentrowane, a jednocześnie radosne.

Podczas malowania od środka do okręgu obrazu, odwrotnie dziecko uczy się zupełnie podświadomie spostrzegać samego siebie, kształtowa swoje przeżycia i doświadczenia, nadając im określony kierunek. Ma ono ogromne znaczenie dla rozwoju świadomości dziecka w otaczającym go świecie. Przewyciża ono bowiem egoistyczne postawy w życiu odkrywając, że centrum obrazu nie może istnieć bez otaczającej go przestrzeni. W ten sposób dziecko zaczyna intuicyjnie spostrzegać, że nie jest „pępkiem świata”, a do

swojego istnienia potrzebuje zewnętrznej względem niego rzeczywistości, przede wszystkim za drugiego człowieka.

Przykładowe zabawy z mandalami:

- „Układanie mandali z materia w przyrodniczych” – gromadzimy wspólnie z dzieckiem podczas spaceru r rne kamienie, ga zki, listki, ... Po powrocie do domu układamy kompozycj w formie koła. Można także u o y wi kszych rozmiarów mandal  np. w ogrodzie.
- „Mandala ze śladów” – najprościej wykona j  na piasku, gdzie najpierw wytyczamy koło, a następnie odciskamy w nim rękami i stopami ślady w r nych kierunkach tak, aby powsta  wzór.
- „Bibu kowa mandala” – na papierze rysujemy o wkiem koło, ewentualnie dziel   je przy pomocy linijki na mniejsze pola. Następnie wypełniamy je przyklejaj   kolorowe kulki z bibuły.

o Zabawy rozwijaj  ce poczucie bezpieczeństwa i zaufania:

- „Ko yska” – propozycja zabawy W. Sherborne; dorosły siada i rozsuwa nogi, dziecko siada między nimi jak w kołysce; dorosły obejmuje dziecko i delikatnie kołysze.
- „Pływanie” – odbywa si ono na podłodze, na plecach. Osoba  wicz  ca z dzieckiem leży na plecach, a ono leży na niej, przylegaj   do jej ciała, wspólnie przesuwaj  si  po podłodze – do przodu i do tyłu.
- „Prowadzenie  lepca” – propozycja zabawy W. Sherborne; osoba dorosła jest przewodnikiem i prowadzi „ lepca” za rękę, który porusza się według instrukcji od niej otrzymanych.

Zabawy sprzyjające uzewnętrzaniu emocji.

- Zabawy pozwalające dziecku zredukować nadmiar energii:
 - „Drama” – odgrywanie scenek w kręgu, psychoterapia grupowa, teatrzyk kukiełkowy, pacynki, teatr cieni i inne, gdzie dziecko samodzielnie tworzy, uzewnętrzając swoje myśli i uczucia.
 - „Hałasuj – wić jestem” – hałas kontrolowany z użyciem instrumentów, głośno, naturalnych efektów dźwiękowych np. tupanie, klaskanie...; dzieci hałasują i reagują na umówiony sygnał np. uniesienie ręki w górę, kiedy ręka opada następuje cisza (kilka powtórzeń).
 - „Cywilizowanie agresji” – wspólnie przygotowujemy tzw. Amunicję i obrzucamy się kulkami z gazet, gazetki, ...
 - „Uparty osiołek” – propozycja zabawy R. Labana; dobrane dwa fragmenty muzyki o różnym charakterze, zabawa odbywa się w parach: jedna osoba z pary jest osiołkiem, a druga jego panem; jeden fragment muzyki zachęca osiołka do ciągłego gnięcia pana, a drugi do stawiania przez niego oporu; zmiana ról.
- Zabawy w zapasy, przepychanie się, czołganie, w których ćwiczy się w parach w miarę możliwości zamieniając się rolami (wg W. Sherborne):
 - „Skała” – dziecko siedzi w siadzie skulnym z szeroko rozstawionymi nogami i rękami, które oparte są za plecami, kończyny mocno są wsparte o podłogę, partner próbuje przesunąć skałkę pchając ją rękami lub plecami.
 - „Paczka” – dziecko w siadzie skulnym, ręce mocno oplata kolana, partner próbuje rozpakować go.
 - „Odklejanie” – dziecko leży na podłodze, do której zostało przyklejone, partner próbuje odkleić jego kolejne kończyny.

- „Wycieczka” – partnerzy siedzą jeden za drugim, z szeroko rozstawionymi nogami, przy czym pierwszy siedzi między rozstawionymi nogami drugiego, odpychają się od podłogi rękami i nogami przesuwają się po podłodze w różnych kierunkach.
- „Płynące okręty” – partnerzy leżą na brzuchach a potem i na plecach, przesuwają się po podłodze w różnych kierunkach, wykonują różne ruchy odpychają się stopami i rękami.
- Zabawy ułatwiający poznanie schematu własnego ciała:
 - „Lustro” – pokazywanie różnych części ciała, partnerzy siedzą w siadzie prostym, rozkrocznym naprzeciw siebie pokazują i nazywają różne części ciała, ważne jest akcentowanie wzmacniającego zapamiętywanie... To jest buzia, która je –cham, cham, cham; To jest nosek, który sapie – sap, sap, sap...
 - „Po mojej prawej stronie jest wolne miejsce” – dzieci siedzą w kole, dziecko rozpoczynające zabawę wskazuje miejsce puste obok siebie mówi: Po mojej prawej stronie jest wolne miejsce i zapraszam do siebie osobę, która ma np. okulary... Osoba, przy której zwolniło się miejsce kontynuuje dalej zabawę

PRZYKŁADOWE ZESTAWY ZABAW DLA DZIECI NADPOBUDLIWYCH PSYCHORUCHOWO DO WYKORZYSTANIA W GRUPIE

ZESTAW NR 1

Cele:

- Integracja grupy
- Rozładowanie napięcia ruchowego i emocjonalnego;

1. Powitanie:

Bierzemy się za ręce i po krótkim przedstawieniu się i powitaniu dzieci przez prowadzącego podnosimy ręce do góry i każdy głośno mówi lub krzyczy swoje imię. Chodzi o to, aby zgraż moment podniesienia rąk ze wspólnym wypowiedzeniem imion.

2. Imiona:

Siadamy na krzesłach. Prowadzący zaczyna zabawę mówiąc swoje imię, a każda kolejna osoba ma za zadanie powtórzyć imię poprzedników oraz dodać swoje własne. Prowadzący pomaga powtórzyć imiona jeżeli zajdzie taka potrzeba.

3. Wszyscy, którzy...

Prowadzący podaje hasło np. Wszyscy, którzy noszą okulary zmieniaj miejsce! Po tym hasle dzieci w okularach szukają dla siebie nowego miejsca.

4. Czyja to rzecz?

Jedno dziecko wychodzi, a spośród pozostałych troje dzieci kładzie na stole swoje rzeczy np. pierścionek, gumki do włosów, kapek ... Dziecko po powrocie wskazuje właścicieli. Zwracamy uwagę, aby dzieci nie podpowiadały w żaden sposób. Tonujemy ich ewentualne pobudzenie posługując się dotykiem np. biorąc za rękę, przytulając, itp. lub przypominając reguły zabawy.

5. Krzesła:

Zabawa przy muzyce. Krzesła ustawiamy oparciami do tyłu w kole. Jednego krzesła brakuje. Włączamy muzykę, w trakcie której dzieci chodzą dookoła krzesła. Gdy muzyka ucichnie, dzieci szybko siadają na krzesłach. Odpada

ten, kto nie znalazł dla siebie miejsca. Wygrywają dwie osoby, które zostały do końca zabawy.

6. Ćwiczenia oddechowe:

Dzieci siadają na podłodze, ręce opuszczają wzdłuż boków, plecy prostują, głowa prosto. Prowadzący podaje instrukcję, którą modyfikuje w zależności od potrzeb oraz własnych pomysłów:

... Siedzimy na polanie w lesie. Jest ciepło, słoneczny dzień, wieje lekki wiatr. Słyszemy jak szumi drzewa. Bierzymy głęboki wdech nosem i czujemy zapach lasu, zatrzymujemy powietrze licząc do czterech. Powoli wdychamy powietrze przez usta...

7. Połączalna iskierka:

Dzieci stoją w kole razem z prowadzącym. Wszyscy trzymają się za ręce, prowadzący puszcza iskierkę tzn. uścisk dłoni, który wszyscy sobie przekazują a dotrze z powrotem do prowadzącego.

ZESTAW NR 2

Cele:

- Integracja grupy
- Rozładowanie nagromadzonych napięć
- Doskonalenie koncentracji uwagi

1. Ramię przy ramieniu:

Dzieci stoją w kole razem z prowadzącym. Wszyscy stoją blisko siebie i powtarzają za prowadzącym: Stoimy ramię przy ramieniu (dzieci dotykają się ramionami), możemy być wielcy w oka mgnienia (dzieci wysoko podnoszą ręce do góry), możemy też być mali (dzieci kucają), ale nigdy nie będziemy sami! (dzieci ściskają sobie dłonie).

2. Strażnicy i przemytnicy:

Jedno dziecko staje w obrębie z zawiązanymi oczami – jest to tzw. Granica. Pozostałe dzieci ustawiają się w szpaler za nim. Po kolei każda osoba ma za zadanie przejść na drugą stronę sali obok strażnika tak cicho, aby nie została usłyszana, a tym samym zapanowana. Strażnik stara się cofnąć każdą osobę, której przechodzenie przez granicę usłyszy. Cofnięta osoba odpada.

3. Dziwne kroki:

Dzieci chodzą w specyficzny sposób po sali przy muzyce. Uwaga! Nie słuchaj wskazówek prowadzącego np. trzymamy się za tył za jedną nogę, zbieramy kasztany, które spadły z drzewa, zrywamy jabłko z drzewa, z ciemnym workiem na plecach, niosąc obiad na tacy, z dzbankiem na głowie, stawiając dziwne kroki...

4. Co słyszysz?

Dzieci kładą się na dywanie. Prosimy, by zamknęły oczy i w ciszy słuchały dźwięków z otoczenia. Początkowo ćwiczenie trwa około jednej minuty, w następnych zabawach należy je wydłużać. Następnie dzieci siadają i mówią, jakie dźwięki słyszały. W ćwiczeniu chodzi o trening koncentracji uwagi.

5. Wspólny krzyk:

Dzieci pozostają nadal w kole i wszyscy na dane hasło zaczynają cichutko mrużyć. Prowadzący trzyma dłoń na dole. Nagle zaczyna wolno podnosić ją do góry, a dzieci zaczynają coraz głośniejsze mrużenie. Kiedy ręka jest już maksymalnie wysoko wszyscy krzyczą: hura!

6. Tunel:

Dzieci klękają na podłodze, opierają się na rękach jedno obok drugiego tworząc tunel. Każde dziecko po kolei czołga się w tunelu, nie dotykając osób, którego tworzy. Dziecko na końcu po przeczołganiu się staje się człkiem tunelu.

7. Śpiewamy si

Dzieci stoją w kole razem z prowadzącym. Wszyscy trzymają się za ręce i śpiewają: Śpiewam Was, śpiewam Was, jużkończymy, jużczas. Byłam Ja, byłam Ty, raz, dwa, trzy!

PRACA W ZAKRESIE USPOŁECZNIANIA DZIECKA I JEGO FUNKCJONOWANIA W GRUPIE

- Przestrzeganie norm przyjętych w grupie rówieśniczej;
- Nauka opanowania silnych reakcji emocjonalnych;
- Zachęcanie do zgodnego współdziałania w zespole;
- Aprobowanie wszelkich zachowań koleżeńskich;
- Wdrażanie do wypełniania obowiązków dyżurnego;
- Dostarczanie pozytywnych przykładów z literatury

ROZWIJANIE SAMODZIELNOŚCI WYKONYWANIA ZADAŃ

- Motywowanie do pokonywania trudności;
- Doprowadzanie prac do końca;
- Wyrównywanie tempa pracy.

DOSKONALENIE KOORDYNACJI WZROKOWO – RUCHOWEJ I SPRAWNOŚCI MANUALNEJ

- Wyrabianie współdziałania analizatora wzrokowego i kinestetyczno-ruchowego poprzez zabawy:
 - „Kto dalej rzuci woreczek, piłkę?” itp.
 - „Toczenie piłki do dołka”
 - „Slalom z piłką”
 - „Rzucanie do celu”
 - Gra w: „Serso”, „Badminton”

- Gra w: „Bierki”, „Skaczące czapeczki”, „Bilard”
- Ćwiczenia plynności, cięgien i koordynacji ruchów w trakcie zabaw:
 - „Przylot bocianów”
 - „Nauka pływania”
 - „Drzewa na wietrze”
 - „Idziemy wysoko”
- Rozwijanie sprawności manualnej:
 - doskonalenie rysunku postaci ludzkiej;
 - doskonalenie rysunku dowolnego na różnych formatach papieru;
 - stemplowanie;
 - odkalkowywanie wzorów;
 - obrysowywanie sylwet;
 - lepienie z plasteliny i masy solnej;
 - rysowanie palcem i gąbką;
 - wydzieranie i wycinanie;
 - składanie papieru;
 - malowanie farbą plakatową;
 - budowanie z klocków;
 - nawlekanie na nitkę różnych elementów;
 - układanie mozaiki geometrycznej;
 - wyszywanie bez igły;
 - odwzorowywanie linii prostych, ukośnych i falistych;
 - kreślenie szlaczków i elementów litero podobnych na powierzchni gładkiej i w liniaturze;
 - próby pisania liter;

WSPÓŁPRACA Z RODZINĄ W CELU UJEDNOLICENIA ODDZIAŁYWANIA W STOSUNKU DO DZIECKA.

- Rozmowy indywidualne;
- Udział w zajęciach otwartych, uroczystościach, festynach, wycieczkach itd.;
- Przykładowe ćwiczenia do pracy w domu doskonałe wybrane treści;
- Poinformowanie rodziców o zasadach postępowania z dzieckiem nadpobudliwym w oparciu o literaturę

ZASADY POSTĘPOWANIA Z DZIECKIEM NADPOBUDLIWYM

- Stwarzanie spokojnej, ciepłej i łyczliwej atmosfery w domu i przedszkolu;
- Konsekwentne przestrzeganie ustalonych reguł i zasad rzędzycych łyciem dziecka np. rozkład dnia, system praw i obowięzków dla kaędego człónka rodziny;
- Wprowadzanie stałycch, powtarzajcycch się rytuałów dotyczycych zarówno krótkich (dzień, tydzień), jak i dłuŝszych okresów czasu np. wspólne jedzenie posiłków, do których dziecko samodzielnie przygotowuje czcłónakrycia - rozkłada sztućce, sprząta naczynia po jedzeniu itp., codzienne spacerzy, czytanie dziecku przed snem;
- Ukierunkowanie aktywnoŝci ruchowej dziecka na konkretne zadanie np. „dobiegnij do tamtego drzewa, wykonaj pięć podskoków...”;
- Pomaganie dziecku w ukończeniu zadania zanim przejdzie do następnycch;
- Wydawanie dziecku prostycch, jasnych poleceń ukierunkowanycch na konkretny cel (kiedy dziecko przerywa zadanie przypominamy mu o nim jednym słowem - tzw. „zewnętrznaz pamięć”);
- Usuwanie zbędnych przedmiotów z otoczenia dziecka podczas wykonywania przez nie zadania (przy dziecku powinno znajdowaç się tylko to, co jest niezbędnz do wykonania danej pracy);
- Kontrolowanie działań dziecka i egzekwowanie ich wykonania, negocjowanie z dzieckiem wykonania zadania, uczenie dziecka podziału zadania na mniejsze części, robienie przerw i wracania do przerwanej pracy, chwalenie dziecka za postępy;
- Niwelowanie bezczynnoŝci, jeŝli dziecko ukończy przed innymi, naleŝy pozwoliç mu na zrobienie czegoś przyjemnego, co nie przeszkadza innym dzieciom w grupie;
- Rozwiŝywanie trudnych sytuacji wspólnie z dzieckiem, gdy „opadną emocje”, gdy zachowanie dziecka nie wynika ze złycch intencji, dziecko po prostu nie pamięta zawartycch wcześniejszycch umów i danyycch obietnic;
- Agresja i kary fizyczne nie rozwiŝujz żadnego problemu, a jedynie raniz i dzielz dorosłego i dziecko.

5. PODSUMOWANIE

Realizowany przez nas, przy współpracy z rodzicami, program naprawczy pozwala wnioskować, że zostały zniwelowane niektóre objawy nadpobudliwości psychoruchowej badanego dziecka.

Mamy nadzieję, że rodzice po uzyskaniu diagnozy z Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej zainteresowani będą terapią dziecka, przy wspólnych oddziaływaniach z nauczycielem w szkole, który od nowego roku szkolnego przejmie opiekę nad nim.

BIBLIOGRAFIA:

- Faber Adale, Mazlish Elaine: Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały, Jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły? Wydawnictwo Media Rodzina of Poznań, Poznań 1993.
- Janeczko Roman: Niektóre problemy diagnostyki pedagogicznej w metodzie indywidualnych przypadków, (w:) Metodologia pedagogiki społecznej red. Wrocyński, Pilch.
- Kozłowska Anna: Jak pomagać dziecku z zaburzeniami życia uczuciowego. Wydawnictwo Państwowe, Warszawa 1996.
- Nartowska Hanna: Dzieci nadpobudliwe psychoruchowo. WsiP, Warszawa 1972.
- Nartowska Hanna: Wychowanie dziecka nadpobudliwego. Nasza Księgarnia, Warszawa 1972.
- Olechowicz Hanna: Dziecko w rękach terapeuty. Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa 1995.
- Opolska Teresa, Potempska Elżbieta: Dziecko nadpobudliwe. Program korekcji zachowań. Centrum Metodyczne Pomocy Psychologicznej – Pedagogicznej MEN, Warszawa 1999.
- Wolańczyk Tomasz, Koźlakowski Artur, Skotnicka Magdalena: Nadpobudliwość psychoruchowa u dzieci. Wydawnictwo Lublin 1999.